

Julian Sulowski

"Der Galaterbrief", Franz Mussner, Freiburg im Breisgau 1974 : [recenzja]

Collectanea Theologica 45/2, 220-221

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

udowodnić w sposób właściwy naukom przyrodniczym i technicznym nie zasługuje na zaufanie. Toteż katecheza powinna niejako z góry uprzedzić trudności przeciw wierze i uzasadnić wiarę przeciwko ograniczonemu do przyrodoznawstwa obrazowi człowieka oraz przeciwko swoistej antropotechnice, która wyrzeka się osobowego zwrócenia do innych i zagraża wolności człowieka. W tym wszystkim nie można jednak przeoczyć dodatniego znaczenia nauki i techniki uwidoczniające się nawet w lepszym zrozumieniu Objawienia Bożego.

W ostatnim rozdziale pracy autor podaje próbę praktycznego zastosowania rozważań teoretycznych. Próbę tę ujmuje w dwu konkretnych problemach katechetycznych: *Miłość a płeć* oraz *Pokój*. W obydwu tematach spotykają się zdobycze współczesnej nauki i techniki z zaangażowaniem religijnym chrześcijanina. Szkice te nie zawierają jednak gotowych jednostek tematycznych lecz jedynie materiał do wykorzystania w zależności od wieku, wykształcenia ogólnego, zawodu i czasu, jakim dysponuje dana grupa uczestnicząca w katechezie. Przeznaczone są więc one dla twórczego katechety, który po uwzględnieniu wszystkich uwarunkowań sam układa konkretną katechezę szkolną lub parafialną.

Zapewne katecheci języka niemieckiego odniosą z tej książki duży pożytek duszpasterski. U nas należałoby ją polecić wykładowcom katechetyki w seminariach i wyższych uczelniach katolickich, aby razem ze swoimi studentami przedyskutowali te jej partie, które mogą odnosić się także do warunków katechizacji w Polsce.

ks. Julian Sulowski SJ, Warszawa

Franz MUSSNER, *Der Galaterbrief*, Freiburg im Breisgau 1974, Verlag Herder, s. XXII + 426.

Książka stanowi dziewiąty tom w serii *Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament*. Autor jest obecnie profesorem na wydziale teologicznym uniwersytetu w Ratyźbonie. Swoją komentarz do listu do Galatów uważa za swoiste przedłużenie komentarza do listu św. Jakuba (Fr. Mussner, *Jakobusbrief*, Freiburg im Br. 1967). Od czasu reformacji bowiem list do Galatów uchodzi za teologiczne uzupełnienie listu św. Jakuba. Mussner stanął w tym wypadku wobec niełatwego zadania, gdyż list do Galatów posiada najznakomitsze komentarze spośród ksiąg Nowego Testamentu. Zapoznał się on z nimi gruntownie, czemu dał wyraz w swej pracy, ale najwięcej zawdzięcza wykorzystanej przez niewielu egzegetów gramatyce papirusów E. Maysera. Dzięki temu udało się Mussnerowi nadać swemu komentarzowi własne oblicze.

Pierwsze 42 strony dzieła poświęca autor zagadnieniom wstępnym. Adresatami listu są według niego gminy Galacji północnej. Na ten temat przytacza ciekawe argumenty, ale sam przyznaje, że na obecnym etapie badań nie można się pokusić o całkowite obalenie hipotezy Galacji południowej (tzw. *Provinzhypothese*). Miejscem napisania listu jest zdaniem autora Macedonia, a czas określa na późną jesień 57 r. po Chr.

Więcej uwagi poświęca biblista z Ratyźbony zagadnieniu przeciwników, z którymi polemizuje w liście Paweł. Z rezerwą odnosi się do hipotez o „żydujących” (*judaisantes*) i o tzw. prognozie Kerynta. Według Mussnera nie ma podstaw, żeby ich zaliczyć do byłych faryzeuszów, Eseeńczyków lub poprzedników gnozy. Toteż nazywa on ich „przeciwnikami” bez dodatkowych określeń. W każdym razie przeciwnikami nie są dla Pawła bezpośrednio Żydzi, co nieraz w historii przeoczano (s. 29), lecz chrześcijanie pochodzenia żydowskiego, którzy fałszowali Ewangelię Pawłową. Paweł nie walczy więc z narodem żydowskim, lecz z pseudoewangelią. Stwierdzenie to ma, zdaniem Mussnera, kluczowe znaczenie w interpretacji listu (s. 29) oraz w dialogu z teologami żydowskimi, gdyż odejmuje mu pazur antyżydowski.

Komentarz został opracowany z myślą o dialogu ekumenicznym. Widać to zwłaszcza w ośmiu „ekskursach”, umieszczonych w kontekście komentarza, a nie na końcu dzieła. Na szczególną uwagę zasługują ekskurs napisany z myślą o teologach żydowskich, dla których list do Galatów stanowi wyjątkowo twardy orzech do zgryzienia, zatytułowany *Hat Paulus das Gesetz „missverstanden”?* (s. 188—204). Według tych teologów Paweł bezpodstawnie oddzielił Prawo (Torę Mojżesza) od Przymierza, a przecież w sensie biblijnym Tora jest zawsze Prawem Przymierza, które stanowi podstawę porządku w „domu Izraela”. Ponadto ich zdaniem, Paweł dokonał podwójnego uproszczenia. Tłumacząc hebrajskie *toran* przez greckie *nomos* zredukował Prawo i Doktrynę do sfery etycznej i rytualnej odrywając je od związku z Przymierzem zawartym przez Boga z Izraelem. Następnie Paweł zapomniał, że Izraelici zachowują Przymierze przez zachowanie Prawa. *Mussner* podaje interesującą odpowiedź na te zarzuty i w konkluzji stwierdza, że „Paweł nie błądzi w rozumieniu Prawa, lecz jego nauka o Prawie jest ciągle błędnie rozumiana, zwłaszcza wtedy, gdy Pawłową krytykę Prawa odczytuje się w oderwaniu od kontekstu chrystologicznego. Paweł bowiem jako wykształcony Żyd dobrze pojmował Prawo, ale w świetle Chrystusowego wydarzenia paschalnego zrozumiał je na nowo” (s. 198). Autor nie rości sobie pretensji do ostatecznego rozwiązania wszystkich trudności, ale na końcowych stronach tego ekskursu podaje kierunek badań w dialogu z żydowskimi teologami dobrej woli. Dotyczy to zwłaszcza dwóch najważniejszych, jego zdaniem, pytań otwartych, a mianowicie, dlaczego Paweł nie traktuje Prawa w związku z teologią Przymierza, przemilczając Jer 31,31—34, chociaż znał On ideę „Nowego Przymierza” (1 Kor 11,25) i mógł ją powiązać z „prawem Chrystusa” (Gal 6,2), oraz dlaczego nie usiłował powiązać Prawa z myślą o porządku stworzenia tak modną za czasów wczesnego judaizmu, który pojmował stworzenie i dzieje Izraela na tej samej linii urzeczywistniania się zbawczej woli Boga.

Nawet pobieżne zapoznanie się z komentarzem budzi uznanie dla erudycji autora i jego solidnie przemyślanych twierdzeń. Chyba jest to pierwszy ściśle naukowy katolicki komentarz do listu do Galatów, jaki się ukazał w XX w. w języku niemieckim. A przecież list ten obok listu do Rzymian posiada największe znaczenie w teologii Nowego Testamentu. W komentarzu uwzględniono zarówno wyniki badań ostatnich dziesięcioleci, jak i nowe zrozumienie autora oraz badaczy współczesnych. Szczególny nacisk położył *Mussner* na gruntowną analizę tekstu w oparciu o wspomnianą gramatykę greki hellenistycznej *E. Maysera*.

Niewątpliwie dzieło przyniesie owoce w naukowym zgłębieniu Ewangelii Pawłowej przez teologów. Także katecheci i kaznodzieje, zwłaszcza w krajach języka niemieckiego, odniosą z niego wielki pożytek w bezpośrednim przekazywaniu tej Ewangelii w czasie zgromadzeń eucharystycznych i na katechizacji.

ks. Julian Sulowski SJ, Warszawa